Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

13. Hefte
(3. Bd. 4. H.)

1937

MEDDELELSER

FRA

HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB

FOR

GJENTOFTE KOMMUNE

L. Gotfredsen: Just Fabritius til Christiansholm.
Kay Larsen: Sognets Kroer i gamle Dage.

REDIGERET AF AAGE NÆSTED

AUG. OLSENS BOGTRYKKERI
HELLERUP

JUST FABRITIUS

til

CHRISTIANSHOLM

Foredrag, holdt i

Historisk-topografisk Selskab for Gjentofte Kommune

den 29. 9. 1934

af

L. GOTFREDSEN.

Den lange Fredsperiode, som oprandt efter Slutningen af den store nordiske Krig 1720, og som varede til Aarhundredets Udløb, bragte en for dansk Handel hidtil ukendt Opblomstring. Handelskompagnier voksede frem, financierede af Kongehus, Adel og det velhavende Borgerskab; Staten satte store Summer ind paa at skaffe den danske Handel Indpas i oversøiske Havne, og som en Faktor, der bidrog væsentligt til at mildne den hidtil stramme Kredit og bringe Orden i de temmelig forvirrede Møntforhold, stod Landets første og eneste Bank, Kurantbanken, der saa Dagens Lys lige i Begyndelsen af denne „gyldne Tid".

I den Række af danske Storkøbmænd, der ved Foretagsomhed og merkantil Dygtighed bar de nye Handelsselskaber frem, indtager Medlemmer af Slægten *Fabritius* en fremragende Plads. Navnet var ikke gammelt i Landet. Oprindelig stammende fra det tyske Fyrstendømme Cleve havde *Johannes Fabritius* som kurfyrstelig brandenburgsk Rentemester skabt sig en Formue, saaledes at han var i Stand til at yde et tilstrækkeligt økonomisk Rygstød for sin Søn *Herman,* der i en meget ung Alder i 1680 drog ud for at søge Uddannelse i den danske Konges Hovedstad. Herman Fabritius havde Heldet med sig, da han efter endt Læretid nedsatte sig i Kjøbenhavn med Vinhandel som Speciale. Gennem sit Ægteskab i 1696 med *Elisabeth Marie d'Abbestee* knyttede han Forbindelse med en anden indvandret Købmandsslægt. Svigerfaderen, *Michael d'Abbestee,* var Forstander for den tysk-reformerte Menighed, en Stilling, som senere Herman Fabritius arvede, og det er Navne herfra, *van Hurch, Wewer* og *von Hemert,* der samles med Fabritius og hans Familie i Hjemmet paa Amagertorv.

Som den tredie i Herman Fabritius' Børneflok fødtes *Gothilf Just Fabritius* den 1. September 1703. Baade han og den ældre Broder *Michael* blev tidligt bestemte til at træde i Fa-

derens Fodspor som Købmænd, og da Just Fabritius som ung Mand drog ud for at lære, fik han Ansættelse hos en af Faderens Forbindelser, Firmaet Alexandre Bruguier & fls i Hamburg. Foruden en solid Ballast af handelsteknisk Kunnen og gode merkantile Forbindelser hjembragte Just Fabritius herfra Husets Datter, den unge *Marianne,* som sin Hustru.

Efter Herman Fabritius' Død i 1729 fortsatte hans Enke i en Aarrække Firmaet uforandret, af og til bistaaet af Sønnerne, der imidlertid begge havde etableret sig; Michael ejede en Gaard paa Store Købmagergade og var gaaet i Kompagni med en af Familiens Venner fra den reformerte Menighed, *Joh. Fr. Wewer,* medens Just, der hele sit Liv drev Forretning uden Kompagniskab, havde slaaet sig ned i en Ejendom paa Amagertorv, et Par Huse fra Barndomshjemmet.

Spørgsmaalet om Oprettelsen af en Bank i Kjøbenhavn var i Aarene umiddelbart efter Chr. 6's Tronbestigelse paany blevet brændende. Tanken var ikke af ny Dato, idet en Hollænder, Abraham v. Tongelo, allerede i 1624 af Chr. 4. havde faaet Bevilling til at holde „rigtige wexell, lone, betale og anden kiøbmandz bencke". Projektet blev imidlertid aldrig ført ud i Livet, og ikke bedre gik det en Række andre mere eller mindre gennemtænkte Forsøg i Løbet af det følgende Hundredaar, idet man lod sig afskrække af de Vanskeligheder, man mente at øjne ved Tilvejebringelsen af den fornødne Startkapital. I 1735 oprettedes Kommercekollegiet, og som Direktion for denne nye Afdeling af det danske Regeringsmaskineri anbragtes *Otto Thott* til Gaunø med en Række andre Finansmænd. Fra dette Kollegium fremgik nu paany Initiativet til Oprettelsen af en Bank. Den danske Gesandt i Stockholm fik Ordre til at fremskaffe Oplysninger om Ordningen af den svenske Rigsbank, som ved denne Tid havde omtrent 70 Aars Virksomhed bag sig, og Arbejdet skred saa vidt frem, at Kongen under 29. Oktober 1736 kunde meddele Oktroj til den første danske Bank, „Assignations-, Laane- og Vexelbanken i Kiøbenhavn", eller som dens Navn i daglig Tale kom til at lyde: Kurantbanken.

Tegningen af Aktier tog straks sin Begyndelse. Kongen lagde for med et meget stort Beløb, og da det ret utilsløret var tilkendegivet, at det ikke var velset paa allerhøjeste Sted, om man holdt sig tilbage, var Kapitalen garanteret i Løbet af ganske kort Tid. Ikke faa kjøbenhavnske Storkøbmænd satte hver

5 000 Rdl. i Foretagendet, saaledes begge Brødrene Fabritius og deres Svoger Peter van Hurch; ogsaa Navne, som ikke tilhørte Handelsstanden, lod sig se paa Aktionærlisten, deriblandt Ludvig Holbergs, men Professoren var dog foreløbig saa forsigtig at nøjes med den enkelte Aktie, som han havde faaet overdraget af Just Fabritius. Paa den første Generalforsamling i December 1736 valgte Aktionærerne Bankens Direktion, der foruden Otto Thott kom til at bestaa af begge Brødre Fabritius, Joost v. Hemert og endnu tre andre. Valdene gjaldt for en toaarig Periode, men hyppige Personskifter fandt ikke Sted; Michael Fabritius havde saaledes Sæde i Bankledelsen til sin Død i 1746, og Just Fabritius var med et Par kortere Afbrydelser Bankkommissær til 1760.

Det var Hensigten, at Banken skulde kunne træde i Virksomhed i Begyndelsen af Marts 1737, og der forestod saaledes den nyvalgte Bankledelse nogle meget travle Maaneder. Kongen vilde for egen Regning lade nogle Lokaler paa Børsen indrette som Sæde for Banken, men indtil disse kunde bringes i Orden til at modtage det nye Pengeinstitut, fik man midlertidig nogle Værelser paa Charlottenborg overladt. Ogsaa her maatte foretages Forandringer, og i de to ugentlige Direktionsmøder, som Bankens Vedtægter foreskrev, havde Kommissærerne idelige Konferencer med Arkitekt og Haandværkere. Vinduerne skulde sikres med Jernstænger og Skodder og Dørene forsynes med Bolt og Slaa og paalidelige Laase. Fra Strandmøllen hidkaldtes den unge Papirmester Johan Drewsen til Forhandling om Papiret til de fremtidige Pengesedler, og med de militære Myndigheder blev der truffet Aftale om de Skildvagter, som Kongen havde lovet til Bankens Beskyttelse. Paa samme Tid paabegyndtes Indretningen af Lokalerne paa Børsen. Som den mest drastiske Sikkerhedsforanstaltning, Bankdirektionen her lod træffe, staar sikkert et Rør, der fra Børskanalen førtes ind til Bankens Pengekældere, for at disse i yderste Nødsfald kunde sættes under Vand.

Efter at de nødvendige Funktionærer var antaget, var alle Forberedelser saa vidt fremme, at Bankens Aabning kunde fastsættes til den 11. Marts. Endnu var der dog meget at ordne, og det blev langt hen paa Sommeren, før Direktionen havde hele det grundlæggende Arbejde fra Haanden.

Allerede før Bankens Oprettelse havde den kun 30-aarige

Just Fabritius faaet Sæde i Direktionen for en anden stor Virksomhed, det asiatiske Kompagni. Der havde i Løbet af 1600-Tallet eksisteret flere ostindiske Kompagnier, der dog ikke havde haft synderligt Held med den asiatiske Handel. Det sidste var ophævet 1729, men allerede 3 Aar efter startedes et nyt, denne Gang under Navnet „Det asiatiske Kompagni". Ogsaa her var Kongen i Spidsen for Aktietegningen med et Beløb paa 5000 Rdl., medens Købmandsborgerskabet holdt sig til mere beskedne Summer. Aktiekapitalen var dog ikke overvældende, i alt 100 000 Rdl., en Sum, der ikke forslog meget ved de kostbare Udrustninger af Selskabets Handelsekspeditioner. I 1742 kostede det saaledes over 150 000 Rdl. at afsende et Skib til Trankebar, medens Udrustningen af en Kinafarer i 1745 beløb sig til næsten det dobbelte. Der blev da ved Udsendelsen af hvert Skib dannet et særligt Interessentskab, hvori ogsaa andre end Aktionærerne kunde deltage. Købmænd som Brødrene Fabritius, Joost v. Hemert og Herman Lengerken Kløcker i Gjentofte satte almindeligvis 500 Rdl. i et saadant Foretagende, ogsaa Herman Fabritius' Enke var interesseret, endda som Regel med relativt høje Indsatser. 3 à 4 Gange om Aaret sendte Selskabet Skibe i Søen, og naar Direktionen efter den højtidelige Afskedsgudstjeneste var gaaet fra Borde, stod Skibet ud paa den Rejse, der i mange Tilfælde kunde vare op mod et Par Aar og rummede uanede Momenter af Spænding, ikke alene for Skibsbesætningen, der paa en Kinafarer talte omtrent halvandet Hundrede Mand, men ogsaa for dem, der blev hjemme og nu i den lange Tid skulde være uvidende om Skibets Skæbne. Vel hændte det, at Skibet forsvandt uden mere at lade høre fra sig, men paa den anden Side kunde ogsaa en heldig Rejse give et antageligt Udbytte, til Tider endog over 100 pCt., saaledes at de Købmænd, der havde Penge i Foretagendet, Tid efter anden blev særdeles velstaaende.

Noget anderledes stillede Sagen sig for et andet Handelsselskab, det vestindisk-guineiske Kompagni. Selskabet var stiftet før 1700, men havde under de lidet stabile Forhold, som Ludvig 14.'s Krige skabte, ført en temmelig trang Tilværelse; en Rekonstruktion i 1708 opfyldte ikke de nærede Forhaabninger, og i Slutningen af 1740-erne var Stillingen saa lidt fortrøstningsfuld, at man anmodede de tre kjøbenhavnske Købmænd Just Fabritius, Fr. Wewer og Joost v. Hemert, hvem man

formodentlig betragtede som Eksperter i øversøisk Handel, om at indtræde i Selskabet og overtage Ledelsen. Allerede paa dette Tidspunkt var imidlertid den Tanke fremsat, at Staten skulde afkøbe Selskabet Øerne i Vestindien, og Borgerraadet paa St. Croix sendte ligefrem Ansøgning om at komme „direkte under hs. kgl. Majestæts høje Herredømme". Hyppige Negeroprør gjorde Stillingen for de hvide meget utryg, og en enkelt Gang var Situationen saa kritisk, at det uvægerlig var gaaet galt, om ikke et Skib paa Vej til Trankebar tilfældigvis havde foretaget denne besynderlige Omvej og var kommet ind med Hjælp i yderste Øjeblik. De tre Købmænds Opgave blev under disse Forhold da nærmest af likvidatorisk Art, og 1754 opløstes Kompagniet; Staten indløste Aktierne og overtog Aktiver og Passiver.

Med endnu et Handelsselskab havde Just Fabritius Forbindelse, det norske Kompagni, der søgte at opelske en norsk Industri, bl. a. paa Glastilvirkningens Omraade.

En ikke uvæsentlig Hindring for Handelens frie Udfoldelse var den eksempelløse Nærgaaenhed, som muhamedanske Sørøvere fra Nordafrika udviste mod alle kristne Stater. Medens Europas Lande gennem næsten hele 1600-Tallet var optaget af langvarige Krige, udviklede disse nordafrikanske „Barbareskstater" sig til rene Røverreder, hvis Sønner ikke indskrænkede sig til at plyndre Handelsskibe i Middelhavet, men som endog drev det til at øve Strandhugst paa Island. For at skabe taalelige Forhold i denne Henseende, indgik den danske Regering i 1746 paa en ret kostbar Fred med Algier. Men samtidig var Haabet om at komme til at drive fredelig Handel med Barbareskstaterne dukket op, og da en marrokkansk Jøde, Josef Buzaglo de Paz, i 1749 gæstede Kjøbenhavn, fandt han her en gunstig Sangbund for sine Opmuntringer til systematisk Handelsforbindelse med Nordafrika. Den første Ekspedition, der lededes af Just Fabritius og Joost v. Hemert, og som Kongen havde støttet med et Indskud paa 20 000 Rdl., afsendtes i 1751. Senere dannedes der ligefrem et dansk-afrikansk Kompagni, som dog i det lange Løb kom til at arbejde med store Tab.

Ikke stort bedre gik det med et Handelsforsøg paa det østlige Middelhav. For at bane Vejen for en dansk Handelsforbindelse med Levanten havde en forløben Franskmand, Verrayon, paa den danske Regerings Vegne ført Forhandlinger med Por-

ten. Ogsaa her var Just Fabritius virksom ved Udsendelsen af af den første Ekspedition, der vel gav ham Fortjeneste, men Staten Tab, og de danske Handelsforsøg paa tyrkiske Havne maatte alt i alt betragtes som mislykkede.

Med alle de private, helt eller halvt offentlige Foretagender, Just Fabritius var Deltager i eller Leder af, skulde det synes, som om hans Dag var for optaget til, at han kunde afse Tid til lettere Adspredelse. Imidlertid deltog han i den Selskabelighed, hans Værdighed som Skydebroder krævede, og blev Fuglekonge i 1749, da Skydningerne foregik paa den Plads, Købmanden Andreas Bjørn havde faaet Ret til at opfylde ved Christianshavn. Desværre er Fabritius' Skydeskive gaaet tabt. Billig har Fornøjelsen næppe været; der udfoldedes en antagelig Pragt ved disse Fester, som Enevoldskongen Fr. 5. beærede med sin Nærværelse.

Slægten Fabritius havde i mange Aar staaet i Forbindelse med Hoffet; saaledes havde Herman Fabritius i sin Tid for Kong Fr. 4. udført adskillige Kommissioner. Efter hans Død er Kongehusets Velvilje gaaet i Arv til hans Sønner; Just Fabritius var i stærk Yndest hos Kong Fr. 5. og havde i dennes Kronprinstid ydet ham mange private Tjenester. Ogsaa af Kongens nærmeste Raadgivere var Just Fabritius velset, og det laa derfor nær, da Staten i 1759 skulde optage et Laan i Udlandet, at formaa denne diskrete og kyndige Forhandler til at repræsentere Myndighederne over for de udenlandske Bankierfirmaer, man ønskede at kontrahere med. Officielt skulde Laanet optages af Staden Kjøbenhavn og Pengene anvendes til „at udzire og tildels forbedre den kongelige Residentsstad". Derefter skulde Kjøbenhavn i al Stilhed yde Fremlaan til Staten. Med en hollandsk Købmand, Johs. Houzel, som Mellemmand førte Fabritius derpaa Forhandlinger med Firmaet Brdr. Cambiaso i Genua. Det gik imidlertid ikke saa glat, som man havde haabet. Da Sagen syntes helt at være i Orden, og Kontrakten indløb fra Genua, havde Italienerne indføjet en hidtil uomtalt Klausul. Just Fabritius forelagde Dokumentet for „Stadens 32 Mænd", der naturligvis ikke kunde acqviescere, og nye Forhandlinger maatte til. Af den ønskede halve Million Rigsdaler dansk Kurant, opnaaedes kun 131 587 Rdl., endda paa ret skrappe Betingelser, som dog fra dansk Side blev opfyldt til Punkt og Prikke.

I en sideløbende Underhandling om et Statslaan i Genéve opnaaedes intet Resultat.

Medens Just Fabritius' Virksomhed som Handels- og Finansmand danner et stort og broget Billede, har han som Industrimagnat næppe sat varige Spor mere end et enkelt Sted, ved Anlæggelsen af Kanonfabrikken og Krudtværket Frederiksværk.

Til Erstatning for det oprindelige, næsten tilsandede Afløb fra Arresø havde man i Aarene kort før 1720 ladet grave en Kanal, ved hvilken Fr. 4. havde anlagt en Agatslibemølle. Sliberiet var derefter i Virksomhed til kort efter Chr. 6.'s Død, da det blev nedlagt af den nye Konge. En paatænkt Indretning af en Lædermølle paa Stedet blev aldrig til noget, derimod fik den fra Frankrig indvandrede Etienne de Peyrembert i 1751 Privilegium paa at anlægge en Kanonsmedie ved den gamle Agatmølle. Gennem reformerte Kredse i Kjøbenhavn var Peyrembert kommet i Forbindelse med Just Fabritius, og det synes nu, som det ved denne formaaende Mands Hjælp lykkes Franskmanden at skaffe sig alle de kgl. Bevillinger og Tilskud, han ønsker. Endogsaa af den kongelige Partikulærkasse blev i 1752 gennem Fabritius stillet 10 000 Rdl. til Raadighed for Peyrembert, der tillige havde faaet Tilladelse til at drive Vinimport og holde Vinstue i Kjøbenhavn. I den Gaard, han i dette Øjemed købte i Borgergade, satte den reformerte Kirke en Prioritet paa 4000 Rdl. mod Kaution af Just Fabritius.

Peyrembert havde faaet Kontrakt paa Levering af en 6-pundig, to 12-pundige og en 18-pundig Kanon, og man saa med stor Spænding hen til Prøven, som skulde finde Sted i 1755. Medens den 6-pundige Kanon svarede til Forventningerne, revnede den 12-pundige ved det 49. Skud, og den Kanon, der smededes til Erstatning for den søndrede, gik allerede ved første Skud i mange Stykker. Peyrembert, der efterhaanden var kommet i en betydelig Gæld, maa opgive Kanonfabrikationen. Kongen giver ham dog Lov til for egen Regning at sælge Gaarden i Borgergade; endvidere faar han 3000 Rdl. for Afstaaelsen af Kanonfabrikken samt yderligere 1000 Rdl. som „Skænk". Endelig slaar Staten trods mange Skumlerier en Streg over hans Gæld. De Penge, som Peyrembert skylder en Købmand i Frederikssund og Kanonværkets Marketender, skal betales af hans Efterfølgere, og disse bliver Just Fabritius og Kancelliraad Johan Frederik Classen.

Classen, der var født i Norge 1725 som Søn af en Organist, havde en for en Kanonfabrikant ret usædvanlig Uddannelse. 17 Aar gammel sendtes han til Kjøbenhavns Universitet, hvor han efter Faderens Ønske skulde studere Teologi, og allerede 2 Aar efter tog han sin Eksamen, ganske vist med Karakteren non contemnendus. Den teologiske Værdighed fik han aldrig Brug for; han indtraadte som Volontør i Kommercekollegiet, var derpaa i nogle Aar i praktisk Handelsvirksomhed og optræder saa i 1749 uofficielt i det Følge, Fr. 5. havde med paa en Norgesrejse. Classen benyttede Rejsen til at knytte gode Forbindelser; han blev Kommissionær for Moss Jernværk og øgede derved den Formue, han beskyldtes for at have grundlagt i Kortspil. Det maa endvidere betragtes som sikkert, at han har været en af Andreas Bjørns Underleverandører ved Udredningen af „de algierske Presenter", som Danmark aarlig ydede Barbareskstaterne for at bevare Freden. Ligeledes har han knyttet Forbindelse med den 10 Aar ældre Schweizer Reinhard Iselin, der som ung var kommet til Kjøbenhavn med Ansættelse i Firmaet Fabritius & Wewer, og som faa Aar senere havde grundlagt sit eget Handelshus og giftet sig med sin tidligere Principal Michael Fabritius' Datter. Det ligger nu meget nær, at Just Fabritius gennem det Iselinske Hjem har lært den 20 Aar yngre Classen at kende som en Mand, der var i Besiddelse af baade Idéer og Virketrang, og da derpaa Kanonstøberiet ved Arresø bliver ledigt, staar som fælles Liebhavere Fabritius, den faldne Peyremberts trofaste Støtte, og Classen, Repræsentanten for Moss Kanonværk. Begge havde gode Forbindelser ved Hoffet, og i 1756 lod Fr. 5. bekendtgøre, at han havde skænket Fabritius og Classen den tidligere Kanonfabrik til et Krudtværk. De to nye Ejere ansøgte underdanigt om Tilladelse til at opkalde Værket efter den gavmilde Monark, og denne Tilladelse blev beredvilligt givet. Fra dette Øjeblik bærer Stedet sit nye Navn, Frederiksværk.

Medens det var Fabritius, der skulde stille den for Virksomheden nødvendige Kapital til Disposition, blev det i Hovedsagen Classen, der paa Interessentskabets Vegne forhandlede med det kgl. Generalkommissariat om de Krudtleverancer, Værket skulde præstere. Classen vidste at stille sine Betingelser, og Generalkommissariatet maatte i de fleste Tilfælde bøje sig, da Kongen som oftest støttede Fabrikanterne. Ganske vist maatte disse lade

sig nøje med at faa Kontrakt paa en Levering af 1000 Centner Krudt til Hæren i Stedet for de 1500 Centner, de havde ønsket at afsætte om Aaret, men til Gengæld fik Classen saa nogenlunde gennemført de Prisvilkaar, han og hans Kompagnon ønskede. Hidtil havde Krudtmøllerne forarbejdet Krudt for en Pris af 4 Rdl. pr. Centner; Classen forlanger straks 6 Rdl. for Kanonkrudt og 7 for Krudt til Pistoler og Geværer. Prisen fastsættes derpaa til 6 Rdl. 16 Sk. pr. Centner. Til Fabrikationen havde Staten tidligere leveret 80 Pd. Salpeter pr. Centner forarbejdet Krudt; Classen forlanger 100 Pd. Dette opnaar han dog ikke, de maa nøjes med 80, men Hæren gaar paa den anden Side ind paa at godtgøre hver Krudtfustage med 44 Sk.

Det var imidlertid slet ikke Fabritius' og Classens Mening at blive staaende ved et Krudtværk. De havde i al Stilhed gaaet med Planer om at fortsætte, hvor Peyrembert slap, og etablere et virkelig leveringsdygtigt Kanonstøberi. Endvidere vilde de oprette en Ankersmedie, og de fik ydermere kgl. Bevilling til at brygge Øl og brænde Brændevin til Fabrikkens Arbejdere. Anlægget maatte med disse Opgaver for Øje udvides stærkt; saaledes gravedes en ny Kanal, langs hvilken Krudtmøllerne blev lagt.

Classen, der virkelig havde teknisk Indsigt i Kanonstøberiets Finesser, fik udvirket en Leverance til Hæren. I Overværelse af begge Interessenter og en Kommission af Artilleriofficerer fandt Prøven paa de nye Frederiksværkkanoners Holdbarhed Sted i Foraaret 1759. Udfaldet blev gunstigt, den bedste Kanon udholdt 375 Skud og kunde have holdt til flere, men de Krudtkarduser, Prøvekommissionen havde haft med fra Kjøbenhavn, var paa dette Tidspunkt brugt op. Kanonen fik Navnet „Prøven" og opstilledes siden i Tøjhuset.

De idelige Gnidninger mellem Generalkommissariatet og Frederiksværk synes at have trættet Fabritius. Hans Helbred var ikke mere godt, og i 1760 meddeler han, at han ønsker at trække sig tilbage, og at man ikke kan regne med hans finansielle Bistand længere end til Udløbet af dette Aar. Kongen køber da for 130000 Rdl. Værket af de to Ejere, og Classen, der havde faaet Titel af Generalkrigskommissær, fortsætter Ledelsen for Statens Regning.

Forbindelsen mellem Familierne Fabritius og Classen var dog ikke hermed ophørt. Classens yngre Broder, den senere

Gehejmekonferensraad Peter Hersleb Classen, havde giftet sig med Just Fabritius' Datter Justine, og efter Reinhard Iselins Død i 1781 ægtede J. F. Classen hans Enke, Michael Fabritius' Datter.

Medens det langtfra var alle Købmænd, der paa den Tid spandt Silke ved deres Foretagende, naaede Just Fabritius i en ret ung Alder at blive en endogsaa meget velstaaende Mand. Hertil har muligvis bidraget hans Forbindelse med Hoffet; men at han har været en særdeles dygtig Købmand, maa anses for hævet over al Tvivl. Ifølge Hans Barhovs kjøbenhavnske Vejviser af 1748 skal han have ejet en Gaard paa Amagertorv; da han døde i 1766, boede Familien i Borgergade. Ved Siden af sin kjøbenhavnske Ejendom har Fabritius ejet ikke eet, men en Række Landsteder i Nordsjælland. Som tidligere berørt havde han, før Fr. 5. blev Konge, ydet denne betydelige Tjenester, og næppe to Maaneder efter sin Tronbestigelse udsteder den nye Konge Gavebrev for Just Fabritius paa den gamle Kongsgaard Christiansholm i Gjentofte Sogn. Det nærliggende Bellevue havde i Aarene 1727—34 været i Familien d'Abbestee's Eje, og sandsynligvis har Fabritius haft Kendskab til Egnen, saaledes at han, da han faar Lov til at ytre et Ønske vedrørende den kongelige Gave, har kunnet pege paa denne indbydende Plet ved Øresund. At Christiansholm var en vanrøgtet Ejendom med en yderst forfalden Hovedbygning, var af underordnet Betydning for en Mand, der havde Raad til at indrette sin nye Erhvervelse, som han vilde have den, og han lod da opføre et meget solidt og herskabeligt Palæ, det endnu staaende Christiansholms Slot. Indvendig udstyret med Tidens fornemste Luksus, udadtil omgivet af et smukt Haveanlæg laa Gaarden ved den gamle Vej fra Charlottenlund til Dyrehaven. Denne Vej, der oprindelig førte i en Bue ind gennem Gaarden, lod Just Fabritius rette ud og lægge Vest om Haven; et lille Stykke af den Allé, han lod plante langs Vejen, staar endnu tilbage og bærer Navnet Fabritius' Allé.

Da Ejeren af det nærliggende Sølyst i 1758 gik fallit, gjorde Just Fabritius Bud paa Ejendommen og fik den tilslaaet. Sammen med Reinhard Iselin fik han kgl. Bevilling til her at oprette et Kattuntrykkeri, der var i Drift i nogle Aar, men blev nedlagt i Begyndelsen af 1760-erne. Fabritius lod ogsaa paa Sølyst opføre et nyt Beboelseshus, der dog langtfra kunde

maale sig med Hovedbygningen paa Christiansholm, og her skal Iselin have boet en Tid, indtil Trykkeriet ophørte, og Ejeren, der imidlertid havde solgt Christiansholm, selv ønskede at disponere over Huset.

Foruden disse to Lyststeder var Ejendommen Skodsborg en Tid i Just Fabritius' Besiddelse.

Efter nogle Aars Svagelighed døde Just Fabritius den 7. Maj 1766 og bisattes 8 Dage senere i et af Holmens Kirkes Kapeller, som han formedelst 200 Rdl. havde faaet tilskødet paa 100 Aar. I dette Kapel nedsattes efterhaanden Ligene af næsten alle Familiens Medlemmer og henstod, indtil samtlige Kister i 1870 ved Raadighedsrettens Udløb fjernedes og begravedes paa Holmens Kirkegaard.

Foruden Enken, der overlevede ham i en halv Snes Aar, efterlod Fabritius sig en talrig Børneflok. Datteren Charlotte, der var gift med Etatsraad Peter v. Hemert, døde samme Aar som Faderen, og inden Aarets Udløb fulgtes de i Graven af hans attenaarige Søn Just. En ældre Søn, Johan, skabte sig en Karriére i Tyskland, medens Frederik, den yngste af Flokken, blev Officer og døde 1814 som Kaptajn i Norske Livregiment.

Just Fabritius, der i 1743 havde faaet Titel af kgl. Agent og i 1751 udmærkedes med Etatsraadens Rang, maa have været en meget flittig Mand, men medens Billedet af Købmanden træder tydeligt frem, er det, som om Mennesket Just Fabritius forsvinder i Taage. Et Portræt af ham synes ikke at være bevaret. Men som Minder om den store Handelsherres fredelige Stunder midt i det travle Virke staar endnu Christiansholms Hovedbygning og den gamle Allé.

Ved Udarbejdelsen er benyttet:

C. Nyrop: Johan Frederik Classen.
Edv. Holm: Danmark-Norges Historie II.
Carl Bruun: Kjøbenhavn III.
Aage Friis: Bernstorffske Papirer.
C. F. Wandel: Danske Handelsforsøg paa Levanten.
Louis Bobé: Lystrejser og Lystgaarde i Kjøbenhavns Omegn.
E. Nystrøm: Gentofte Sogn.
Danmarks Adels Aarbog 1920.

Utrykte Kilder:

Kurantbankens Arkiv, Rigsarkivet.
Asiatisk Kompagnis Arkiv, Rigsarkivet.
Tysk-reformerte Kirkes Ministerialbog, Landsarkivet f. Sjælland.

SOGNETS KROER I GAMLE DAGE.

AF KAY LARSEN.

I meget gamle Dage var Gæstfriheden saa stor og saa overkommelig, at „Herberger" var en ukendt Indretning. Herhjemme i Norden var der kun faa „Rejsende" i den Tid, Ravnebanneret vajede. Godtfolk rejste helst til Søs — langs Kysten — til Bestemmelsesstedet. I Ledingstid og Landnamstid var det jo noget andet. Her taler vi kun om fredelige Rejsende. En Fodgænger eller Rytter, som kom fra en anden Egn, nød godt af Gæstfriheden, der gaves som en naturlig Pligt, men den Rejsende havde maaske en og anden Gave at give og i hvert Fald Nyt at fortælle, — og det var saare kærkomment.

Den gamle Gæstfrihed holdt ogsaa, da Kristendommen blev indført. Selv paa Søndage og Helligdage, hvor ellers alt Arbejde skulde hvile, skulde man beflitte sig paa at byde Gæst, hvad Huset formaaede. Med den stigende Færdsel kom Klostre og Hospitaler de Rejsende til Hjælp. Dér kunde Handelsfolk, Lejesoldater og Haandværkere altid faa Ly, og Præstegaardene var ogsaa naturlige Tilholdssteder. Naar Kongen og hans Folk var paa Rejse, var det Adelens Pligt at huse dem, men der kom Tider, hvor visse Steder i Landet, f. Eks. Overfartsstederne, blev alt for svært tyngede af det frivillige eller ufrivillige Gæsteri. Samtidig steg Pengerigeligheden, og det blev mere og mere Skik, at man betalte for sig.

Ved en Forordning af Kong Erik Glipping 1283 blev det paabudt, at der overalt i Landet paa Alfarveje skulde indrettes Gæstgivergaarde, hvor de Rejsende for Penge kunde faa, hvad de behøvede. Dronning Margrethe indførte 1396 den Forbedring

og Regulering, at der for hver 4de Mil langs Alfarvej skulde bygges Gæstgiveri (Kro), hvor man kunde faa Logi, Mad og Drikke til samme Priser som i nærmeste Købstad. Fra den Tid har der været Kroer i Mængde Landet over. Senere bredte de sig paa uregelmæssigere Maade. Hvor en Lensmand fandt, at der var Behov for en Kro, skulde han — ved Bøndernes Hjælp — lade den opføre, og Lensmanden skulde have Tilsynet med, at alt gik redeligt til.

Den ældste Kro i Gentofte Sogn er utvivlsomt *Hvidøre Kro.* I ældre Tider var Hvidøre det eneste Sted i Egnen, som var forskellig fra alt andet Bondeland og Kyst. Dér laa Kongsgaarden, som hørte under Lensmanden paa Københavns Slot. Da den ikke længere blev benyttet af Hoffet, blev den gennem en Række Aar givet til Brug for Kongens Livlæger. Der var en lille Kro ved Stedet, ligesom senere ved Jægersborg, hvor de af Kongsgaardens Folk, som ikke havde egen Husholdning, kunde logere, spise og drikke, — ligesaa Gæsternes Tjenerskab og Kuske — og naturligvis ogsaa andre farende Folk.

Den første kendte Krobevilling er af 10. Januar 1539, da *Joachim Snidker,* rimeligvis en gammel Haandværker fra Kongsgaarden, fik Livsbrev paa den. Han skulde ikke betale nogen Afgift, men blot holde Huset i god Stand. Herskabet paa Kongsgaarden var stadig Livlæger, og da Kongens Saarlæge *Jacob Hassenbart* 3. Marts 1556 fik Forleningsbrev paa „Kronens Gaard", fik han det ogsaa paa Hvidøre Kro, og da han kort efter døde, fik Enken Abigael 3. Juli Lov til at beholde Forleningen til St. Hansdag 1557. Den næste Besidder, Livlægen *Jacob Bording,* fik tillige 4 Gaarde i Vangede (29. Marts 1558), men Kroen nævnes da ikke; den har næppe været meget værd. D. 23. Maj 1558 fik *Thomas Jensen* og hans Hustru Johanne Nilsdatter Livsbrev paa Kroen med alt Tilliggende. Hans gængse Navn var *Tommes Kældersvend.* Penge har han næppe haft, men da han skulde betale en Afgift udover den Tynge, at han skulde holde Kroen i god Stand, blev det til en Ydelse, som lyder mærkeligt i vore Øren: Ti Læs Hø aarlig til den, Kongen vilde unde det, — og det blev Besidderen af Hvidøregaarden.

At Besidderne skiftede saa hyppigt, tør have sin Grund i, at de først fik en saadan Livsforlening, naar de var udtjente, d. v. s.

gamle og svagelige, og de fleste Mænd var dengang gamle og svagelige i 60-Aars Alderen. D. 27. Marts 1560 fik *Tord Skonning* (Skaaning) Forleningsbrev paa Hvidøre Kro mod at svare de 10 Læs Hø aarligt. Lensmanden, Mogens Gyldenstjerne, fik Ordre til at tilse, at den Kvinde, som endnu havde Kroen inde, rimeligvis *Johanne Nielsdatter,* fik sin Sæd ind fra Jorden og ikke forurettedes paa nogen Maade.

Snart igen blev der en Kvinde tilbage som Kroholder, *Marine Anckers,* formodentlig Skonnings Enke. Hun blev gift med *Rasmus Stinger,* som fik Forleningsbrev paa Hvidøre Kro 5. Februar 1565. Jens Ulfstand paa Københavns Slot skulde levere Stinger noget Tømmer for at hjælpe ham til at holde Krohuset i Stand, og selveste Peder Oxe skulde „indvise ham" i det.

Stinger overdrog imidlertid samme Aar Kroen til *Markus Anckersen,* rimeligvis hans Stedsøn, som fik Brev fra Kancelliet paa den mod at svare en lille Afgift til Københavns Slot. Ejerne skiftede endnu hyppigt. Ved kgl. Ordre til Peder Oxe 1. April 1568 overlodes Kroen til *Hans Meyer,* det første Aar uden Afgift. Denne Mand lod til at være i Gunst ved Hove. Han fik den store Kro ved Slottet Frederiksborg, og allerede 7. September 1569 kom en ny Mand til: *Herman Fyrverper,* som fik Livbrev paa Hvidøre Kro uden Afgift. Han skulde blot holde Kroen godt forsynet med Øl og Mad. Den ny Vært, rimeligvis en Artilleribefalingsmand, skulde beholde sin Pension, men til Gengæld for Kroen ikke længer nyde Fribolig i København. Kongens Folk fik dengang ofte saadanne Ydelser. Netop ved samme Tid fik Hans Plattenslager en Gaard i Vangede. Fyrverper havde endnu Kroen 1573. Dr. Nyström angiver, at den blev nedlagt det Aar.

Ude omkring i Landsbyerne var der blevet indrettet mange Ølhuse og Brændevinskipper. Lige saa stor Forskel, som der nu er mellem d'Angleterre og et lille Stationsbyhotel, lige saa stor Forskel var der dengang f. Eks. paa „Oxekoppen" i København og en Landsbykro. I „Oxekoppen" skete det, at en af Gæsterne, Martin thor Glott, som havde boet der med sin Tjener i 25 Aar, indsatte Værten, Jørgen Grabow, til Arving. Ude i de smaa Kroer kunde det hænde, at Værtsfolkene maatte have en tilfældig Gæst i den varme Seng. Gæsterne var i Reglen Folk

fra Egnen, der øllede og pimpede efter Evne; — det var jo ikke Meningen med Værtshusene, og der fremkom 30. Juni 1593 et Forbud mod at holde eller opføre Kroer eller Boder til Udskænkning af stærke Drikke i Landsbyerne, lige uden for Byerne eller ved Tingstederne, og Lensmændene fik skriftlig Ordre til at passe Overholdelsen af Forbudet.

Hist og her maatte der jo imidlertid være Tilholdssteder for Rejsende, i Byerne, ved Slottene — ogsaa hist og her ved Alfarvej; men med god Vilje kunde mangen en Vej blive til Alfarvej. Kroer groede op igen, og Bønderne havde faaet Smag paa Sammenkomster uden for Hjemmene. Mange brugte alle deres rede Penge til Øl og Brændevin. Christian IV tog kraftigt fat efter at være kommet i Erfaring om „dend stoere skade oc usckichelighed, som Kroer och Øelsalg paa landsbygden foraarsager i dett, att den gemeene mand icke aleniste fra sitt arbeide och Nehring derved afholdis . . . .".

D. 1. Maj 1618 fremkom en Forordning om Ølsalg, Kroer og Gilder paa „Landsbygden". Det var et skrapt Forbud mod Øl- og Brændevinssalg ude paa Landet. Den, som prøvede paa at sælge Øl og Brændevin fra Bod eller Kro, skulde have alt sit Øl, alle stærke Drikke, forbrudt til de Husarme og desuden bøde 20 Daler hver Gang.

Bønderne ved Alfarvej skulde dog være rede til at yde Vejfarende en Drik tyndt Øl for Betaling og yde Rejsende til Fods Husly for en Skilling om Natten og Rejsende med Hestebefordring for 3 Skilling betalt forud for hver Hest, men da var et Rugfoder til hver Hest indbefattet. Hvad de Rejsende ellers forlangte og kunde faa, maatte de selv komme overens med Husbonden om Betalingen for. Alt dette skulde Lensmændene anordne og hist og her lade indrette en Kro og sørge for, at der var Ler og Langhalm dertil. Men i Kroerne maatte der ikke sælges Øl til *Bønderne*.

Dette gik til en Tid, men kun til en kort Tid. Udviklingen kunde ikke standses; der kunde kun dæmmes noget op. Lensmændene gav en skriftlig Tilladelse hist, en mundtlig Billigelse her. En og anden haandgangen Mand, som ikke længer kunde bruges ved sit vanlige Arbejde, kunde jo ogsaa faa en Slags Naadsensbrød paa den Maade. Snart var der igen Smaakroer i Mængde, her i Sognet væsentligst Udskænkningssteder for Dansk-Øl og Brændevin, men dog saaledes, at en og anden nøj-

som Vejfarende kunde faa Husly en Nat eller to. Under Svenskekrigen 1658—60 blev alle Kroer og Værtshuse i Sognet — uden Undtagelse — lagt aldeles øde.

Da *Ibstrup* (Jægersborg) skulde restaureres efter Svenskekrigen, var det knapt bevendt med Penge. Fra Svenskekrigen førtes 1660—61 saa meget, man kunde finde af det gamle Slot, tilbage. Mens Oberst Henrik Ruse (Rysensteen) tog sig af Slottet, som han i 1662 — med Tilliggende — fik i Forpagtning paa 7 Aar, blev der Brug for et Gæstgiveri, hvor Slottets Folk og Haandværkerne kunde holde til, indtil Slottet kom i brugbar Stand. Derved kom der paany Liv i det forrige Gæstgiveri ved Ibstrup, som senere omtales under *Jægersborg Kro,* men samtidig syslede Ruse med Planer om Oprettelsen af et Gæstgiveri i stor Stil, i Lighed med tilsvarende Foretagender i Nærheden af Hovedstæderne i de toneangivende Lande.

Gæstgiveriet tænktes stort anlagt, for det skulde ogsaa kunne huse „kønt Folk", finere Gæster, helst endda trække Folk til fra Hovedstaden. Hertil behøvedes en dygtig Mand med Midler. Og han fandtes. Det var Kong Frederik III's driftige Kammertjener *Jacob Pedersen,* der havde tjent godt under Krigen, bl. a. som Kaperreder. Kongen gav ham og hans Arvinger 19. Juni 1663 „den lille Dyrehave ved Ibstrup" (det senere Charlottenlund) med Tilladelse til at opføre en Bygning og holde Værtshus og Gæsteri, Ret til at udskænke baade Vin og udenlandsk Øl. Henrik Ruse skulde være Parthaver i Foretagendet.

Ingen anden fik Ret til at holde *Gæsteri* mellem København og Jægersborg, og Landsbykroerne maatte kun sælge dansk Øl og Brændevin. Jacob Pedersen derimod maatte holde, hvad vi i vore Dage vilde kalde „Selskabslokaler", d. v. s., at der kunde fejres Bryllupper, Barselfest o. l. hos ham. Og han kunde indrette Skydebane, Klodsbane*), Pailemaile, Pirkentafel og alt sligt til Gæsternes Underholdning. Desuden havde han Ret til at holde Hyrevogn til Udlejning og paa Søen Spiljægter, Baade og andre smaa Fartøjer „til at spatzere med paa Vandet".

Jacob Pedersen skal være kommet saa vidt med Anlægget, at han (1663) havde Kongefamilien som Gæst paa sit Forlystelsessted, der bar Navnet „das Gasthaus Schouffshofft", men Herligheden varede ikke længe. Pedersen, der faldt i Unaade hos

*) Paa „Klodsbane" spilledes forskellige Spil med Trækugler. Spillene kaldtes Klodsbane. Pailemaile (italiensk: Pallamaglio) og Pirkentavl (tysk: Pilke(n)tafel. Red.

Kongen, søgte 1664 til Udlandet. Virksomheden fortsattes en kort Tid under Navnet „Freudenthal", men blev opgivet, da Skoven 1671 overgik til Ulrik Frederik Gyldenløve, og Lystslottet „Gyldenlund" indrettedes.

Knapt en Maaned efter Fredsslutningen med Sverige, d. 25. Juni 1660, blev der udstedt kongelig Bevilling til den københavnske Borger *Jens Jensen Brøger* (Brygger), at han efter Ansøgning maatte i *Skovshoved* „eller i en af de andre her omkring liggende øde byer it lidet Støcke Huus lade opsætte og der indtil paa videre anordning for den Reysende, oc andre nødtørftige Personer billige Dansk Øl falholde".

„Skovserne" vendte ret hurtigt tilbage til deres Hjemsteder, og det var lettere for dem at komme i Gang med Fiskeriet igen end for Bønderne at faa bygget, tilsaaet og høstet paanyt. I Genopbyggelsestiden har der sikkert været Penge at tjene for den københavnske Brygger i Skovshoved, men der kendes ikke noget optegnet om hans Virksomhed. Derimod vides det, at Fiskeren *Peter Harms* fra 1661 har haft en lille Kro i Skovshoved. Sandsynligvis har Bryggeren snart efter Etableringen overladt det lille Foretagende til den stedkendte Mand Peter Harms — mod at denne aftog sit Øl fra ham.

Peter Harms var en nøjsom og stræbsom Mand. Et Par Aar før Krigen havde han mistet to smaa Døtre, under Krigen mistede han Hus og Hjem, men nu tog han fat paa Fiskeriet — og paa Udskænkningen, bistaaet af sin Kone, Maren Rasmusdatter. Hun døde 1676. I 1681 fik Harms kgl. Brev paa, at hans Søn *Hans Petersen* maatte overtage Kroen, der saaledes nu blev autoriseret.

Fra gammel Tid har der været Kro i *Gjentofte*. Inden Kongevejen blev anlagt, var Vejen gennem Gjentofte nærmest at betragte som en Alfarvej. Gaaende, ridende og agende til Ibstrup (Jægersborg) maatte gennem Gjentofte. Der vides, at Gjentoftekromandens Kone 1667 fik Værtshuset i Fæste for Livstid, og man maa da antage, at Kroen er blevet opført — eller genopført — umiddelbart efter Svenskekrigen. Som saa mange andre Kroer kom Gjentoftekroen i daarligt Ry for „Fylderie" o. desl., og Lensmanden antog en skikkelig Mand, som forinden havde haft Lundehuset, men nu boede i Gjentofte, til Kroholder. Det er rimeligvis den senere nævnte *Lars Kromand*.

I Gjentofte Kirkebog nævnes 1673, at Harms Kone (i Skovshoved) havde Stol i Kirken — og det samme havde Krokonen i Ordrup. Der har saaledes ogsaa været Kro i Ordrup paa den Tid. Af Kirkebogen ses endvidere, at Kromanden i Vangede, *Jørgen Hansen,* døde 1676, at *Henrich Kromand* i Ordrup fik sin Kone begravet 1677, og at *Lars Kromand* i Gjentofte døde 1680. Navnene tyder paa, at Kromændene har været meget jævne Folk. Et Skifte (af 24. Febr. 1681) viser, at *Lauritz Jensen Kromand,* d. v. s. „Lars Kromand" af Gjentofte, efterlod „ringe Midler". Hans Enke *Maren Nielsdatter* førte vistnok den lille Kro videre sammen med sin „Trolovede" Joen Larsen.

Bedst gik det aabenbart Kroen i Skovshoved, idet der langs Kysten var nogen Trivsel. Der var Kødmangel i Landet, og Folk maatte købe Fisk og atter Fisk. Efter *Hans Petersens* Død giftede Enken sig med *Peder Jacobsen* fra Rudestald, og han overtog Kroen.

Rejselivet og Bylivet var efterhaanden blevet saa levende, og Foreteelserne saa mangeartede, at Øvrigheden maatte regulere, og 5. Marts *1695* udkom en Forordning „om offentlige Herberge- og Værtshuse i Danmark". „Vi Christian den Femte . . . . til alle Reisendes Nødtørft og Bequemmelighed". Ikke alene i Købstæderne, men hvor de agende Poster kom igennem — og hvor *almindelige Landeveje* mødtes.

Øvrigheden skulde beskikke dygtige Personer til Værter, og de skulde have *Borgerskab* inden Michaeli. Hvis det ikke skete — og saa længe det ikke skete, kunde Tilrejsende forlange at faa Værelse, Lys og Varme uden Betaling for den første Nat. Det skulde nok faa Værten til at bringe Formaliteterne i Orden.

Værtshuset, d. v. s. Kroen, Hotellet, skulde ligge paa et bekvemt Sted med rummelig Ud- og Indkørsel, og det skulde have mindst 4 Værelser eller Kamre med gode *rene* Senge, de fornødne Ildsteder, og Vinduer og Døre skulde være tætte og „vel forvarede".

Hvor der ikke gjordes Undtagelser, skulde der være Stald til 6 Par Heste, et tilbørligt stort Gaardsrum og „Skiul" til 3 Vogne eller Karosser — og der skulde i alle andre Henseender være en „Magelighed" og „Nødtørft", som svarede til den paagældende By's bedrestillede Borgeres.

Over Indgangsdøren skulde Værten have et *Skilt* med Byens Vaaben og med tydelig Angivelse af, at det var et offentligt

Værtshus. Det var Værtens Pligt at være velforsynet med godt „Æde og Drikke", fuldt svarende til den bedste Levemaade i Byen, og der *skulde* være Lys og Brændsel, Havre, Foder og Strøelse.

Dengang kunde man banke Værten op midt om Natten, om det skulde være, naar man kom rejsende paa ærlig Vis. Nat og Dag skulde han være rede til at tage imod Rejsende og deres Rejsegods, og han skulde være ansvarlig for deres Tøj og Gods „som sit eget". Der maatte være 3—4 Haandlygter til Brug i Stald ved Pasningen og Fodringen af Hestene, og det var Værtens Pligt at røgte Lys og Ild overalt.

Hvis der kom flere Rejsende, end Herberget kunde rumme, havde Værten at skaffe dem Hus- og Staldrum i Byen hos „andre gode Mænd", og hvis han ikke kunde faa nogen til det, maatte han søge til Øvrigheden, saa at denne kunde befale skikkelige Borgere at tage imod de Rejsende for Betaling.

To Gange om Aaret fastsatte Øvrigheden (ved Michaelis og Paaske) Taksten for, hvad den Rejsende skulde betale for Maaltid, Natteleje, for Havre, for 8 Pd. Hø o. s. v., og denne Takst skulde under Byens Segl fæstes paa en Tavle, som ophængtes i Gæstestuen. Værten skulde være forsynet med en „lovlig Tønde, Skæppe- og Smaamaal, med Jern-Bismer, Tinpotter og mindre Maal, og fire Gange om Aaret, første Søndag efter Paaske, Johannis, Michaelis og Jul, skulde Øvrigheden efterse, om alt var i Orden, og straffe Forsømmelser eller Forseelser med 4—16 Lod Sølv for hver enkelt Forsyndelse. Deraf gik Halvdelen til Byens Kasse og Halvdelen til de Fattige. Hvis en Rejsende havde noget at klage over, skulde Øvrigheden straks indfinde sig og gøre Ret og Skel.

Til Gengæld for alle disse Forpligtelser havde Værten Privilegierne. Ingen anden end de beskikkede Værtshusholdere maatte logere fremmede Rejsende for Betaling, uden at det skete med hans Vidende og Vilje. Han maatte bage Brød, brygge Øl og brænde Brændevin. Dette maatte Værten ogsaa sælge baade i Pot og Pægl ud fra Huset — og om han kunde overkomme det — ligesaa fransk Vin og fransk Brændevin.

En Værtshusholder var paa Grund af alle sine Forpligtelser fritaget for „Byens Bestillinger" (Synsmand, Vurderingsmand og Værgemaal, undtagen naar de efter Loven var „fødte" Værger) — og fri for *Indkvartering,* og hvis en Værtshusholder dø-

de, kunde hans Enke beholde Privilegierne, saa længe hun overholdt Pligterne.

Gæster skulde betale, inden de drog af Gaarde eller lod deres Gods udbære af Kammeret, hvor de havde boet, ellers kunde Værten lade Øvrigheden lægge Beslag paa Rejsegodset eller faa Gæsten arresteret.

— Saaledes bragte Loven Herbergeringen i Landet ind i aldeles bestemte Rammer, men Loven er kun for hæderlige Folk og for Folk, der har Raad til at leve hæderligt. Der kom Tider, da Nøden brød Loven, og da Fristelsen til Vinding bragte mangen en Vært ind paa Baner, som ny, skærpende Bestemmelser maatte dæmme op imod.

I Efteraaret 1705 trak et Uvejr op over Kromændene. Amtmændene fik Ordre til at lade undersøge, om Bevillingerne var i Orden og Kroerne i sønmelig Stand. Hver Birkefoged skulde „inquirere" i sit Distrikt, bistaaet af 2 Vidner, og indsende Beretning. For vor Egn blev det Birkefoged Hans Jensen Reigelsen (i Ballerup), og han fik Befalingen 26. November 1705 af Amtmand Knud Juel. Beretningen er bevaret, og den er ikke uinteressant. „Inquisitionsforretningerne" fandt Sted i December og fortsattes i Januar 1706.

I Gjentofte fandtes da to Kroer. Den ene var nogenlunde i Orden. Der boede *Ole Jacobsen* i et af Kongens Fæstehuse. Han havde Fæstebrev af Amtmand Juel fra 13. Juni 1699. Han udskænkede Øl og Brændevin, men Fæstebrevet indeholdt i og for sig ikke nogen Bevilling til Krohold, omend det vel nok mentes underforstaaet. Værre var det med den anden: *Johan Hophan Pantsvend* tilstod at „holde en Drik Øl og Brændeviin", særlig for sine Kammerater, og han kunde ikke forevise nogetsomhelst „Brev" eller Bevilling.

Vangede havde en Kro i et Fæstehus paa Kongens Grund, og dér „falholdt" *Heinrich Jacobsen Jagtbetjent* Øl og Brændevin. Huset havde han købt og delvis udvidet — og han holdt Udskænkning ligesom sin Forgænger i samme Hus. — Denne Forgænger havde faaet mundtlig Bevilling, og paa denne Bevilling levede Henrich Jagtbetjent videre! Kroholdet var meget uanseligt.

I *Ordrup* var der „een liden Kroe udi et Kgl. May's Fæstehus". Indehaveren var *Rasmus Grønholdt,* der havde været

Løjtnant i det Swanewedelske Regiment, og han foregav at have faaet Bevilling efter sin 42 Aars Tjeneste som Soldat. Han havde intet skriftligt at forevise, — og nu havde han intet andet at ernære sig ved „end samme ringe Krohold", hvor der kun blev afsat Øl og Brændevin.

En Mand ved Navn *Clemmend Rasmussen* solgte fra *Lundehuset* Øl og Brændevin „for gaaende eller Spatzerende folck". Det var altsaa en Landevejskro, en Strøgkro, ikke en Bondekro. Clemmend Kromand var kommet til Huset ved at gifte sig med sin Forgængers Enke. Forgængeren hed *Anders Matzen* og havde faaet Fæstebrev af Amtmand Juel 13. Juni 1699. Der stod ikke noget i Fæstebrevet om Krohold, men der var lidt gamle Friheder med saadanne Huse ved *Kongevejen*. Clemmend holdt Huset godt og forsvarligt, passede „Porten og Bommen" og havde Tilsyn med det „Indelukke og Aggerhøns Vænge som med Steen er omsat".

I *Skovshoved* fandt Reigelsen endelig en Krovært, som havde Papirerne i Orden. Ogsaa han var — som nævnt — en Jacobsen, *Peter Jacobsen;* han var ene Kromand i Egnen, og ikke alene foreviste han Amtmand Juel's Fæstebrev af 13. Juni 1699 med Tilladelse til Krohold, men endogsaa en kgl. Bekræftelse af 4. November 1702. Disse Papirer kom Skovshoved Kro i den Grad til Gode, at Stedet nogen Tid efter blev det eneste priviligerede i Sognet. Smaa-Kroejerne fik et Vink om, hvad Fremtiden gemte, men det synes, at de gamle Kroholdere undtagen Hophan har faaet Lov til at beholde Levebrødet deres Levetid ud, men at ingen ny fik Indpas. Reigelsen nævner ikke Jægersborg, som vel har haft en Særstilling.

En Kirkebog, „Ministerialbog", kan man faa mange Oplysninger af, selv om saa verdslige Anliggender som Kroer. Da Pantsvend Johan Hophan nævnes 1711, kaldes han ikke længer Kromand. Han havde mistet sin lille Beværtning for „Kammeraterne" — og meget, meget mere. Kirkebogen fortæller — ofte næsten ulæseligt, om Daab, Konfirmation og Bryllup, om Fædre og Faddere. Granskeren skimter Fortidens Liv og festlige, lykkelige Stunder. Men Kirkebogen er i lige saa høj Grad Dødens og Sorgens Bog. Den fortæller ogsaa *Hophans's* Tragedie. I Pestaaret 1711 mistede han i September tre Børn.

GJENTOFTE KRO.

Gjentofte Kro blev 1706 overtaget af *Mads Jensen,* og ingen anden end han maatte da have Gæstgiveri eller Ølsalg i Byen. Vin maatte Mads Kromand ikke byde paa, kun dansk Øl og Brændevin, men det var aabenbart ogsaa godt nok baade for Gæsterne og for ham selv, for han sad over en Menneskealder i sin Kro — og noget af Tiden endda uden særlig Bevilling. Hans Kone, Karen, døde af Pesten 1711. Da Krigsjordebogen indførtes, ophævedes 1718 de gamle Fæstebreve med Kroholdsret, og der krævedes kgl. Bevilling i Rytterdistriktet til Krohold. Dog synes Mads Jensen at være kommet gennem alt dette uden „Papirer".

Der var Ildebrand i Gjentofte 1731 — og Kroen gik op i Luerne, men blev genopført. Da der samtidig dukkede Smugkroer op hist og her i Nabolaget, fandt Mads Kromand det bedst at faa sine Forhold ordnede, og d. 14. April 1732 fik han Bevillingen til sit Gæstgiveri. Afgiften var kun 5 Rdl. om Aaret; men han havde Vanskeligheder nok endda. Under Branden havde han mistet sin „Velfert", og 4. November 1734 indsendte Mads Jensen en Klage til Amtmanden: Efter sit Privilegium skulde han købe sit Øl og Brændevin i København, men ingen Brygger vilde levere ham noget *for den lange Vejs Skyld.* Han selv havde ikke længer hverken Hest eller Vogn, og undertiden kunde han ikke faa noget Bondekøretøj til Leje. „Det er sommetid otte Dage ieg haver icke øll i mit Huus, for ieg kand icke faa det hentet". Han bad derfor ydmygt Ekscellensen „for vi fattige afbrente folk og for vore fattige Børns Skyld" naade ham med Tilladelse til at brygge og brænde selv.

Mangen en Mand kaldte sig forresten i Ansøgninger for „fattig", hvor man nu til Dags vilde skrive „uformuende", og Mads Jensen har næppe været saa helt fattig, naar han kunde tænke sig at faa indrettet Bryggeri og Brænderi. Det kostede en Del Penge — og det affødte store Afgifter. Mands Kromand fik imidlertid ikke Bryggeretten, for Regimentsskriveren vilde ikke anbefale det, saasom det kunde gaa Værtshusfolkene i Jægersborg paa Næringen. Han blev dog i sin Bedrift til 1749, da han afstod den.

D. 28. Juli 1749 fik *Niels Rasmussen* Bevilling paa Gjentofte Kro. Den har da vistnok været meget lidt anselig. Afgiften

var kun 5 Rdlr. aarlig til Regimentsskriverstuen og 5 Rdl. af Huset. Drikkevarerne skulde stadig købes i København. Rasmussen kan kun have haft Kroen kort Tid, for allerede 25. Maj 1750 fik *Rasmus Hansen* Bevillingen. Han fik 1755 Tilladelse til at brygge Øl, men maatte saa betale 10 Rdlr. ekstra aarligt i Stedet for Konsumption. Brændevin skulde stadig hentes fra København. Bevillingen blev bekræftet 1766, og Rasmus Hansen og hans Kone Kirsten Hansdatter sad i mange Aar i Kroen.

Paa den Tid var der endnu et Udskænkningssted i Gjentofte. Hans Truelsen havde 1763 faaet en Traktørbevilling, der 1766 gjordes til Krobevilling, men der var ikke Plads til to, og Truelsens Gæstgiveri eksisterede kun kort. Det havde kun sin Trivsel, mens Udflytningen fandt Sted og mens der arbejdedes paa Kongevejen og Bernstorffvejen.

Gjentofte By var dengang ikke folkerig. Torkel Baden nævner 1768, at der var 20 Jordbrugere og Gaardmandfamilier og 52 Husmandsfamilier foruden Præst og Degn og en stor Del Indsiddere. En Kromandsfamilie regnedes til Husmandsfamilierne. Da der blev Tale om at nedlægge overflødige Kroer, anbefaledes Gjentofte Kro til at bestaa, da Landevejen gik gennem Byen „og falder stærk Passage", d. v. s. at der var en Del „Trafik".

Lad os nu se, hvordan en saadan Kro saa ud paa den Tid. Der findes i Landsarkivet en detailleret Beskrivelse af 1772 i Anledning af en Synsforretning med Henblik paa Brandassurancen.

Stuebygningen var af Mur og Bindingsværk, 16 Fag lang og 4 dyb. Bygningen havde Rørtag. Den rummede 1 Kammer, 2 Stuer og 1 Bryggers med aaben Skorsten, og der var „Maltkøller" i Bryggerset. Beskrivelsen er ikke mønstergyldig, forfattet som den var af en Tømrermester og en Murermester, som forhaabentlig har været dygtigere til at bruge deres Værktøj, end de var til at føre Pennen. Der nævnes „En Indkørsel og et Materialhus". Der var en Kælder under Huset paa 3 Fag. „I Værelserne" var der 2 Jærnbilæggerovne og i „den ene Stue" var der Bræddegulv. Der var altsaa kun Bræddegulv i en af Stuerne! Huset vurderedes til 960 Rdlr.

Der var endvidere en Bygning, 9 Fag lang og 3 Fag dyb, indrettet til Bageovn og Køkken med aaben Skorsten, et Spi-

sekammer, et Kammer og en Rullestue. Ogsaa den var af Bindingsværk, og Bygningen vurderedes til 270 Rdlr.

Saa var der en rørtækket Bindingsværksbygning, 6 Fag lang og 3 bred, til Lo, Lade, Hestestald og Vognskur, alt til 120 Rdlr. Et Bindingsværks Faarehus med Straatag, 2 Fag lang, 1 dyb, — lille som Hus betragtet, men ogsaa kun vurderet til 10 — ti — Rigsdaler!

I Gaarden var der en Brønd, „opsat af Tømmer", med Vinde. Og saa var der hele 36 Fag Plankeværk. Alt dette vurderedes tilsammen for kun 1500 Rdlr.

Rasmus Hansen havde tillige et nybygget Hus umiddelbart ved, et Stuebygning af Mur og Bindingsværk 8 Fag lang og 4 dyb. Det havde Rørtag, og det rummede 2 Stuer, 2 Kamre og 2 Køkkener med aabne Skorstene og 2 Tørrehuse. Der var 2 Bilæggerovne, og i de to Stuer var Træværket malet med Perlefarve. Dørene var „2 halve Porte med Beslag". Husets Gaard og Have var indhegnet med 43 Fag Plankeværk af bedste Slags. Værdien sattes til 530 Rdlr.

Efter Tidens Reglement var der rigeligt med Brandslukningsredskaber: 1 Haandsprøjte af Træ, 6 Brandspande af Læder, 1 Brandstige og 2 Brandhager.

Efter Rasmus Hansen fik *Jens Jensen* Kroen ved Bevilling af 5. September 1788 mod at betale 15 Rdlr. aarlig, og han fik ligesom sin Forgænger et langt Virke. Som den efterfølgende Skildring viser, var Kroen endnu stadig en udpræget Landsbykro, hvor „Godtfolk" sjældent kom. Kroen hed endnu mange Aar efter i daglig Tale blot „Jens Jensens Kro". Dens Værdi var nu ansat til 2740 Rdlr. Jensen var Medejer af Hesselgaarden, som han sammen med Broderen Peder Jensen havde faaet i Arv efter Forældrene. I 1790 gav han Afkald paa sin Arvepart i Gaarden til Fordel for Broderen, rimeligvis fordi han har behøvet rede Penge. Ved Kroen var der kun 1 Td. Land Markjord.

I „Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn" for Aaret 1804 gives en Beretning om en Kilderejse. Den er skrevet med en „satirisk Pen" i Tidens Aand, men den giver et Billede, som vistnok er ganske ægte. Paa sin Vej til Kilden kommer Forfatteren til Gjentofte og mødes der af tiggende, halvnøgne Børn og voksne. I København var Betleri strengt forbudt, men her ude paa Landet faldt de fattige aabenbart over de Kilderejsende som sultne

Spurve over Brødkrummer. Om Gjentofte skriver han: „Store Feltslag ere ikke forefaldne her undtagen i Kroen". Besøget i Gjentofte Kro gengives her ordret:

„Hvilken Luft kom mig ikke her i Møde, da jeg traadte ind i Stuen! En Fysiker havde her havt Lejlighed til at udfinde en ny Gasart, og en Ægypter til at udruge Kyllinger. Dersom Krostuen havde været en Ballon, saa kunde den gaaet i Vejret af sig selv. Alt dette uagtet blev der her dog drukket, spillet og politiseret ganske drabeligen. I det korte Pusterum, jeg var her, hentede Kjelderpigen utallige Kruse Gammeløl og utallig flere Sopkener. Jeg placerede mig paa Bænken og havde her Lejlighed til at høre en vigtig politisk Discours. Disputanterne bestode egentlig af to Bønder, og Opponenten var en tysk Skorstensfejersvend fra Hohenlohe. Berlingsavisen laae paa Bordet...".

Vi skal dertil føje, at man paa den Tid kunde faa en stor Sopken Brændevin for et Par Skilling, og Øllet var saare billigt. Godt-Øl eller 2-Skillingsøl kostede 2 Skilling *Potten* og Tyndt-Øl eller Skillingsøl kostede 1 Skilling Potten. Menigmand kunde saaledes for en billig Penge faa „en god Rus", — og Drukkenskab var saare almindelig.

I 1807 gennemgik Jens Jensen og hans Hustru Sophie Englændertidens Besværligheder og Bekymringer. Krokonen, som da ikke længer var ung, havde endda Barn i Vuggen hint urolige Efteraar. Jens Jensen døde 3 Aar efter, og hans Eftermand, *Claus Peter Henrich Goos* fik Bevillingen 13. Oktober 1810. Der maatte i Kroen stadig kun brygges Øl, men Afgiften sattes op til 50 Rdlr. aarlig foruden den ældgamle 5 Rdlr.s Afgift for Huset. D. 6. Juli 1813 overgik Kroen til *Hans Frøderiksen,* og Goos overtog Aaret efter Søllerød Kro.

Gjentofte Kro kom 1830 (ved Bevilling 1. April) paa tilsyneladende usagkyndige Hænder, idet den gled over til Handelsfuldmægtig *Ole Ferdinand Olsen;* han maatte aarlig svare 50 Rdlr. til den kgl. Kasse. Det var daarlige Tider, og Kroholdet maatte støttes ved sideordnet Virksomhed. D. 26. Marts 1835 blev Spækhøker *Niels Petersen* Ejer af Kroen, som fra 1844 førtes videre af *Niels Nielsen.* Ved Bevillingen af 8. November, der blev bekræftet 27. Oktober 1847, gav han Afkald paa Ret til at „herbergere" Rejsende mod at faa Ret til at drive Høker- og Urtekramhandel fra Kroen. Denne var det kun sølle bevendt

med: Der udskænkedes kun dansk Øl og Brændevin ligesom et Par Aarhundreder forinden!

Et lille Lyspunkt var det, at Sogneforstanderskabet, som havde begyndt sin Virksomhed 1842, af og til holdt Møde i Kroen. Det første Møde holdtes paa Tafelbay, og derefter havde gennem et kvart Aarhundrede Præstegaarden, de pæneste af Kroerne og Jægersborg Skole den Ære at huse Sogneforstanderskabet paa Omgang. Regnskabet blev dog stadig fremlagt i Gjentofte Kro.

Det lykkedes Niels Nielsen at faa solgt Kroen (Skøde 2. April 1856) til Jens Peter Eriksen, men denne kunde ikke klare Betalingerne, og paa Auktionen 11. September 1858 maatte Niels Nielsen med et klækkeligt Tab købe Kroen tilbage — og igen sørge for Bevilling. Den kom saa baade til at omfatte Gæstgiveri, Urtekram- og Høkerhandel. Nielsen havde Gjentofte Kro i mange Aar, og Forholdene bedredes efterhaanden saaledes, at Høker- og Urtekramhandelen ophævedes. Kroen fik Tilladelse til at diske op med Vin, og der blev indrettet en finere Gæstestue, hvor Godtfolk fra Egnen og Hovedstaden kunde ty til. Der blev saa atter Liv i Rejsestalden og i det gamle Krohus.

Vi skal ikke her føre Kroens Historie videre, men blot paapege, at Gjentofte Kro, ligesom Sognets andre, fik sin Genfødelse ved at blive „bedre-borgerlig". Fra at være Landsbykroer bestræbte de sig for at blive „Hoteller" af Navn og af Gavn, men søgte at beholde det gamle Publikum ved at bibeholde „Kælderstuer". Løsenet var en *delvis* Modernisering, større Ydelser overfor Opholdsgæster og Landliggere, Indrettelsen af Danselokaler, Selskabslokaler, Forsamlingslokaler o.s.v. — *uden* helt at afgive deres gamle Præg.

I Tilknytning til hosstaaende Omtale af Gjentofte Kro har Redaktionen fra forskellige Sider modtaget følgende Oplysninger.

I 1816 købtes Kroen for 21.000 Rdlr. af Anna Maria Ljungström, gift med Hans Johannes Nicolaus Koops. Madam Koops var i mange Aar Egnens „kloge Kone". Hun blev gennem sin ældste Datter, Margrethe Magdalene, der var gift med Paul Petersen, Ejeren af Søborghus Kro, Stammoder til Slægten Paul-Petersen.

Madam Koops.

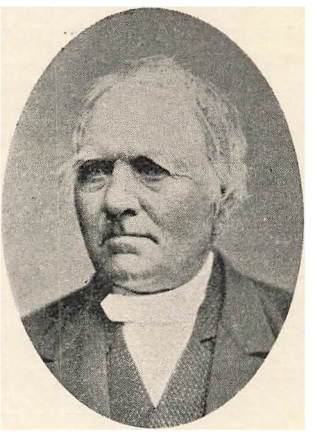

Niels Nielsen.

Kromand Niels Nielsen døde 1883. Efter ham fulgte Restauratør Christiansen til 1886, Chr. Riis til 1909, Anton Jensen til 1913, da Kroen købtes af Vilh. Gotfredsen. I Kroejer Riis's Tid blev Kroen den meste Tid drevet af forskellige Forpagtere: Sørensen (senere Ejer af Søborghus Kro), Giese, Larsen (senere „Ved Stalden") og Jørgensen.

Red.

SKOVSHOVED KRO.

Da alle Smaakroerne den 22. Marts 1721 (efter Ordre af 3. Februar) blev lukket, og Gjentofte Kro med Nød og næppe undgik samme Skæbne, var *Skovshoved Kro* den eneste i Sognet, som blev priviligeret. Ejeren hed *Arved Hansen;* han skulde aarlig betale 6 Rdlr. til Rytterkassen — og tage sine Varer i København. Arved Hansen fik sin Bevilling bekræftet 3. August 1731, og i de daarlige Aar, som fulgte (streng Istid m. m.), skal Kromanden have været en ypperlig Støtte for Befolkningen i Fiskerlejet. Den brave Vært havde Kroen indtil 1752. Han døde som en gammel anset Mand i Sommeren 1766.

Medens hans Eftermand *Conrad Stelling* havde Skovshoved Kro (ved Bevilling af 7. August 1752), var den „kommet i større Stil", og der maatte paa Kroen brygges Øl og brændes Brændevin til Stedets Behov. Afgiften til den kgl. Kasse var som før

6 Rdlr., men der skulde nu i Stedet for „Consumption" betales 14 Rdlr. aarlig samt Afgift af Brændevinssalget efter Forordningen af 23. November 1757, og Kedlen skulde stemples. Ved Gæstgiveriet maatte der ikke være noget „Fylderii og Tiids-Spilde for Bonden".

Stellings Datter Jomfru Helena blev 5. Maj 1760 gift i Gjentofte Kirke med en ung Enkemand fra København, *Jens Rostgaard;* samme Aar den 17. Juli døde Stelling, og Enken afhændede Aaret efter Skovshoved Kro til Svigersønnen. Rostgaard fik „Konfirmation" 17. Juli 1761 paa Bevillingen og opnaaede de samme Betingelser som Forgængeren. Skæbnen vilde imidlertid, at der forestod store Forandringer.

Om Aftenen d. 19. August 1764 lyste Kælderpigen en jødisk Logerende op paa hans Kammer. Ved hendes „Uforsigtighed" med Lyset opstod der Ild, Ilden greb om sig, inden der kom Hjælp til — og snart stod hele Kroen i Flammer. Skønt der var Vand nok i Stranden, og Brandspandene hurtigt kom i Gang, var Kroen snart et lysende Baal, og Brandskæret saas helt ind til København. Dr. Nystrøm fortæller, at Hovedstadens bedste og hurtigst kørende Sprøjte, der havde faaet Navnet „Jagthunden", rykkede ud, men inden de galoperende Heste havde ført den til Skovshoved, var baade Kroen og et nærliggende Hus blot en rygende Tomt.

I 1765 byggede Rostgaard Kroen op. Hovedbygningen var c. 25 Alen lang, og med Stalde og Udhuse vurderedes den til 3000 Rdlr. Han fik Bekræftelse paa Bevillingen 8. Juli 1766, men skulde nu betale 20 Rdlr. aarlig. Rostgaard opførte 1767 en stor Tilbygning, og Taksationen af Ejendommen steg til 5870 Rdlr. Fra denne Synsforretning stammer følgende Beskrivelse:

Hovedbygningen var af Bindingsværk paa 10 Fag. Den havde Grundmur og teglhængt, brudt Tag. Kvisten var paa 6 Fag. Huset havde i Stueetagen 4 Stuer, deraf 2 til Gaden, den ene 6 Fag, den anden 4, — og samme Maal havde de to til Gaarden. Desuden var der Alkove. Ovenpaa var der en Sal paa 6 Fag samt 2 Kamre. Der var en Jordkælder paa 7 Fag, delt i 3 Dele af Stakitter, og i Gaarden en Post med sit Tilbehør. Huset havde 5 Fag Vinduer til Gaden, 2 til Gaarden og 1 til Haven. Paa Loftet var der 3 Kviste og Vinduer.

Der findes nogle omtvistelige Billeder af Skovshoved Kro,

efter Sigende fra den Tid, og denne Beskrivelse kan maaske tjene til at skaffe Klarhed om dem.

Alle Gulvene var Bræddegulve. I Værelserne var 8 hollandske Døre og Laase og 3 Glasdøre, „som er dobbret" og med hollandske Laase og Hængsler. Opvarmningen skete ved 2 Vindovne.

Bygningen til den vestre Side var 12 Fag lang, 6 Fag dyb, af Mur og Bindingsværk. Den havde 2 Rader Tagsten, Resten af Taget var straatækket, — samt 3 Kviste og Vinduer. Bygningen var indrettet til Bryghus og havde 8 Vinduer. Der var en aaben Skorsten og en grundmuret Kølle til c. 12 Tdr., desuden en Kedel til 3 Tdr., en Brændevinspande med Hat, Pibe og Svaletønde, 1 Mæskekar til 30 Tdr., et stort Kar af Eg og 3 mindre Bryggekar. Fra Bryggerset var der Nedgang til Kælderen og Opgang til Loftet.

I Gaarden fandtes en Brønd og en Post. Haven, hvori der laa et Lysthus, var indhegnet af 36 Fag Plankeværk med to Stakitporte.

Jens Rostgaard havde Kroen til sin Død; han blev begravet fra Gjentofte Kirke d. 19. September 1788. *Hans Jensen Stær* fik Bevilling paa Skovshoved Kro 20. Februar 1790, og han havde den i de bevægede Tider 1807, da engelsk Militær ofte var Gæster, saaledes som allerede er beskrevet i en tidligere Artikel i dette Tidsskrift. Stær boede da vistnok selv paa Constantia og lod Kroen bestyre af en „Kroholder Pedersen". Stærs Enke *Sara Sophie Malm* fik Konfirmation paa Bevillingen 29. Juli 1812, men de 6 Rdlr. var nu steget til 10 Rdlr. aarlig til Kongens Kasse.

Samme Aar var der en ny Ejer: *Knud Nielsen Borup,* som fik Bevillingen 30. September 1812. Kroen var derefter længe i Familiens Besiddelse, men i 1818 forpagtede Borup den til *Johan Jacobsen* paa tre Aar. Efter Borups Død 1834 overtog hans Enke *Maren f. Svendsen* Bedriften, og hun fik Bevillingen bekræftet 25. Februar 1843, men da var Eftermanden omtrent paa Trapperne. *Ove Johansen Raabye* fik Bevillingen paa *Skovshoved* Kro 24. Juni samme Aar med den Forpligtelse, at han skulde sørge for at holde Rejsestalden i god Stand. Han havde den til sin Død 1857, og Kroen blev saa bortforpagtet, først til *Jens Jensen,* saa til *Søren Hansen,* der havde den i Forpagtning fra 1862. Han kom fra Store Kro i Lyngby, hvor han

havde haft Tilladelse til at drive Urtekramhandel sammen med Kroholdet. Denne Begunstigelse kunde han dog ikke faa overført til Skovshoved. Ejerinden, Raabys Enke Jensine, sad i Fallitbo, og Søren Hansen opgav 1867 Forpagtningen. Kroen var i denne Overgangstid ikke noget synderlig godt Aktiv. Den næste Forpagter var en københavnsk Destillatør *A. C. Th. Müller.*

Da Strandvejen ved Begyndelsen af Aarhundredets anden Halvdel efterhaanden blev en af de mest befærdede Landeveje — om Søndagen vistnok Landets *mest* befærdede — fik Skovshoved Kro en mægtig Opblomstring og gik over til sin delvis ny Skikkelse: Badehotellet.

VANGEDE KRO.

Vangede havde igen en Tid faaet Kro. De gode Bymænd ønskede det, og paa Anbefaling af Sjællands Stiftsbefalingsmand C. D. Grev Reventlow kom Sagen i Gænge. Vangede Kildes Ry var da i stærk Stigen, og de mange Kildegæster skulde gerne have en Kro at ty til. D. 21. April 1750 fik en aftakket, gift Husar *Christian Fürst* (Ungarer) Privilegium paa Værtshushold i Vangede. Dog maatte han ikke selv brygge Øl eller brænde Brændevin, men skulde købe sine Varer i København. Afgiften var kun 4 Rdlr. til Kongens Kasse, men den lille Kro var jo til daglig et ret øde Sted.

Fürst fik Privilegiet bekræftet 13. Januar 1767. Paa den Tid var der 15 Gaardmandsfamilier, 22 Husmandsfamilier og en Del Indsiddere, saa det var jo — udenfor Kildetiden — ikke noget stort Klientel at leve af. Ingen besøgte Vangede for Vangedes Skyld, — og hvem rejste *gennem* Vangede? Den oprindelige Hensigt med en Kro: at herbergere Rejsende, gav her ikke noget Grundlag for et Privilegium. Kroen blev en Torn i Øjet paa Godsets Herre, Grev Bernstorff, og paa hans Forlangende blev den nedlagt 1785.

Livet i Smaakroerne var ikke særlig tiltalende. I 1763 blev det strengt forbudt Læredrenge og ganske unge Tjenestefolk at „dricke eller spille" i Kroerne.

Vi kan ligesaa godt her fortælle nogle Træk fra den Tid. D. 13. Februar 1775 fremkom en Forordning om Forbud mod

„Handels-, Kram- og Galanteri- samt Haand-Værks-Varer i Kjøbstæderne og paa Landet", det vil nærmest sige: Forbud mod Bissekræmmeri. Det skulde slaas op paa Raadhusene i Byerne, endda en Gang om Aaret (hver Lørdag efter Paaske) oplæses fra Prædikestolen i alle Kirker ude i Landet — og til enhver Tid skulde det være opslaaet i Gæstgivergaarde, Værts- eller Krohuse. Dér var Bissekræmmerne jo stadige Gæster, og det *var* ikke Godtfolk.

D. 27. November samme Aar kom endnu strengere Bestemmelser: Ingen Underofficer, Soldat eller Matros maatte holde Værtshus. Ingen Værtshusholder maatte holde mere end én Opvartningspige, og hun maatte ikke være under 24 Aar! Pigen maatte ikke „være i nogen Slags Pynt inde i Huset, videre end ordinaire Tjeneste-Piger hos simple Borger-Folk" i Almindelighed gik klædt. Pigen maatte ikke drikke med Gæsterne „eller divertere dem med Sang eller usømmelig Spøg".

Ingen Udskænkning maatte finde Sted „paa Sale, i Bagværelser eller fraliggende Kamre", men kun i nederste Etage og Kjældere ud til Gaden. I Skænkestuen maatte ingen „løse eller ledige Fruentimmer" opholde sig „under Prætext af Assembleer, Baller eller deslige". Værterne maatte ikke „under Forevinding af Slægtsskab" have Kvinder til at „sværme og drikke med Gæsterne".

Galt nok var det med mange Gæsters „Fylderi", som der ofte advaredes mod i Bevillingerne: *Bacchus* maatte dyrkes *med Maade* i Kroerne, men Venus *aldeles forbydes!*

JÆGERSBORG KRO.

Det gamle Mundheld: Hvor Vorherre bygger en Kirke, bygger Fanden en Kro, passede til en vis Grad. Kirkegængere langvejs fra kunde trænge til en Hjertestyrkning. Med endnu større Sikkerhed kunde man sige, at hvor der var et Slot, var der en Kro. Medens *Ibstrup* endnu var i sin Opvækst, ser det ud til, at *Herredsfogden* har maattet holde en Slags Gæsteri. Der findes et kgl. aabent Brev af 1588, som gav Herredsfoged *Lauritz Knudtzen* i Ibstrup Tilladelse til at indføre 2 Læster Rostockerøl.

Langt senere end det allerede nævnte Jacob Petersenske Foretagende er der i Fasangaarden i Brødskoven blevet indrettet et Gæstgiveri, som ved kgl. Resolution af 12. August 1720 blev givet i Forpagtning paa 3 Aar til *Johann Henrich Busmann,* der 31. August fik Kontrakt med Rentekammeret. Busmann skulde sørge for Mad og Drikke for rimelig Betaling til de Jagtbetjente, som ikke havde egen Husholdning, saavelsom til Rejsende. Huset skulde holdes vedlige for kgl. Regning; Busmann skulde blot svare til Inventaret, og han skulde have 12 Læs Brændeved af de kgl. Skove ligesom *hans Formand.* Kroen er altsaa ældre end 1720. Brændselet skulde udvises ham, men han selv maatte skove og køre det hjem. Det Øl og Brændevin, som blev konsumeret af Gæsterne, skulde Busmann købe hos Slotsforvalteren Gottlob Christian. Den aarlige Afgift var 70 Rdlr., som skulde betales i 2 Terminer til Regimentsskriveren i København.

I Marts 1724 forpagtedes Stedet til *Lauritz Soolgaard,* en Brygger fra København. Fasaneriet var blevet nedlagt ved Nytaar, og i Sommerens Løb blev en ny Bygning opført. Soolgaard skulde i Forpagtningstiden, der dennegang var ansat til 6 Aar, betale 207 Rdlr. aarlig, og denne store Afgift fik han snart svært ved at erlægge. For at holde ham til Stedet blev Beløbet flere Gange nedsat, men efter Brandkatastrofen i Hovedstaden 1728 blev der helt øde: Københavnerne kom ikke længere ud til Fasangaardsidyllen; de havde andet at tænke paa og bruge Penge til. Soolgaard fik Tilladelse til at opgive Forpagtningen 1. November 1729.

Den blev sat til Auktion. *Cornelius Melchiorsen* blev højstbydende, og han sluttede Kontrakt med Rentekammeret 8. Oktober 1729. Denne Kontrakt giver nogle Oplysninger om „Fasangaarden", som Stedet endnu længe efter kaldtes. Stedet prægedes af Brødskoven: „Af Circumference nesten en fierde deel Miil, begroed med en deel smucke unge Eege / Riisbøge / samt stoere og smaae Asketræer / foruden Underskov af Hassel, Ælle og Tiørne". Foruden Huse og Værelser nævnes Stald og Vognskure „samt derved beliggende Pladser, Kiøcken-Hauge og Alléer, saaledes som det saa indrettet og indhegnet befindes".

Brødskoven tilhørte stadig Kongen, blev tilset af hans Folk, og selv „Rækværket" vedligeholdtes for kgl. Regning, men Kroens Gæster maatte færdes frit overalt. Melchiorsen maatte for-

pligte sig til at holde baade Gaarden og dens Plankeværk i god Stand. Han maatte holde 4 Køer paa den Græsning, der fandtes i Alléerne og Pladserne, og han skulde have leveret 20 Læs Brændeved. Den aarlige Afgift var 120 Rdlr., og de kunde erlægges i 4 Terminer, straks fra 1. November, da Melchiorsen ikke havde kunnet skaffe Kaution. Desuden skulde han betale Konsumption, Familie- og Folkeskat. Drikkevarerne skulde han købe i København eller paa Jægersborg, som han vilde. Som alle andre Kroværter fik han strengt Paalæg om at vogte Lys og Ild.

Melchiorsen kunde ikke betale for sig, og da han selv ikke blev befundet at være i den Stand, at Forpagtningen kunde betroes ham (han var sikkert selv den, der drak mest i Kroen), blev han sat fra Bestillingen, og Regimentsskriver Thomas Hansen lagde Beslag paa hans Ejendele „til Restancens Afbetaling". Den arme Kromand er saaledes gaaet fra Fasangaarden som en fattig Mand. Forpagtningen overdroges til *Christian Hansen,* der en Tid havde været Traktør paa Kildendal ved Tuborg. Han fik Kontrakt 11. September 1731 med Rentekammeret paa samme Betingelser, Melchiorsen havde haft.

Nu var imidlertid Fasangaardens Tid som Værtshus ved at være ude. Den skulde anvendes til andet Brug, og Christian Hansen fik Opsigelse til Fratræden ved 3-Aarstidens Udløb. Mikkelsdag (1. November) 1734 blev Kroen nedlagt, og Fasanhaven, som senere kom under Bernstorff Gods, blev foreløbig udlagt til Græsning for Kongens Heste.

Oppe ved selve Jægersborg var der ved det attende Aarhundredes Begyndelse en lille Kro indrettet i et Hus, som hørte til Slotsomraadet. Der var dengang ingen private Beboere i Jægersborg, og Kroen var udelukkende henvist til at logere og beværte ugifte og nytilflyttede Jagtbetjente, Jagtgæsternes Tjenerskab — og Søndagsgæster fra Hovedstaden. Rytterne havde deres egen Marketender.

Ogsaa Jægersborg Kro bortforpagtedes paa tre Aar ad Gangen, men der var saare knappe Tider henimod Slutningen af den store nordiske Krig. Folk havde ikke rigtig Raad til at tage til Skovs som de havde gjort før — og som de senere gjorde. Dengang søgte man for Resten til Skovs til *landlig Idyl,* og Sansen for at færdes *ved Stranden* kendtes ikke.

Kromanden i Jægersborg maatte ligesom Kromanden i Fa-

sangaarden købe sine Drikkevarer hos Slotsforvalteren, men opnaaede senere Ret til at brygge og brænde. Den første Forpagter, som nævnes, er *Lauritz Soolgaard,* som 1729 flyttede fra Fasangaarden til Jægersborg Kro. Det blev dog rettere Madam Soolgaard, som kom til at staa for Styret. Hun var flere Gange gift, saaledes med Materialskriveren paa Jægersborg *Hans Poulsen,* og hendes Ægtemænd forpagtede i Rækkefølge Gæstgiveriet, indtil Madam Soolgaard blev træt af Virksomheden efter at have været Kromadam i over 20 Aar.

Hendes Efterfølger var den tidligere Forpagter af Bellevue Traktørsted *Levin Adolph Dyring.* Rentekammeret havde da i nogen Tid forsømt Udbedringen af Bygningen og dens Udhuse, og da der forestod en omfattende Reparation, som Kammeret ikke var synderlig opsat paa at bekoste, tilbød Dyring at købe Ejendommen. Efter meget Besvær fik han ved kgl. Resolution af 11. Oktober 1756 Kroen overdraget med Ret til at brygge og brænde, men paa Betingelse af, at han opførte en ny velegnet Bygning og betaltes 100 Rdlr. aarlig til den kgl. Kasse.

Skødet udstedtes 1. Februar 1757, og Dyring fik bygget Kroen op, men han var mere Forretningsmand end Krovært. Saasnart den ny Jægersborg Kro var i god Gænge, solgte han den (1758?) og fik den godt betalt. Efterfølgeren *Anders Mauritzen* havde ikke hans Forretningssans — og maatte gaa fra Kroen som Fallent. Kautionist var Kancelliraad og Lotteriinspektør *Jonas Collin,* og han maatte overtage det daarlige Aktiv. Collin fik sin Bevilling paa Værtshushold 9. September 1767; han maatte logere Rejsende, brygge Øl og brænde Brændevin, men dette sidste dog ikke, før han indvilgede i at betale 10 Rdlr. aarlig. Da hans Forgænger havde betalt 100, var det jo nærliggende at gaa ind paa den ny Ordning. Collin har rimeligvis ladet Kroen bestyre af en „Sagkyndig".

Der var ny Brandvurdering 25. Februar 1773. Indberetningen om den er bevaret, og den giver følgende Oplysninger: Hovedbygningen vendte mod Syd — ligesom nu — og var 16 Fag lang og 6 Fag dyb — med Grundmur til Gaden og nyt Bindingsværk til Gaarden. Den havde 2 Etager med en Kvist og en Altan.

I nederste Etage var Gæstestuen med „Skienkekielder og Spiisekammer", Køkken med aaben Skorsten og 2 „Confurter"

og Fadebur. Fra en stor Forstue var der Opgang til første Sal. Endelig var der 2 Stuer med Brystpanel og et Kammer. Alle Lofter var gibsede.

Ovenpaa var der en lang Gang og 6 Værelser, hvoraf 2 havde gibsede Lofter, og paa Kvisten (som Beskrivelsen her kalder 3die Etage) var der to Værelser med Gibsloft. I det ene af dem var der 2 Alkover. Overalt i Huset var der hollandske Døre og Laase, engelske Vinduer og Rammer. Opvarmningen skete ved 2 Bilæggerovne og 1 Vindovn. Hele Huset vurderedes til 3200 Rdlr.!

Mod Sydsiden var der en Bygning 22 Fag lang og 5 dyb — af Mur og Bindingsværk. Den var teglhængt — og det har vel saa Hovedbygningen ogsaa været, skønt intet nævnes derom. Denne Bygning var til meget forskellig — eller blandet — Brug. Der var en Stue med Vindovn og et Kammer med Bilæggerovn. I Stuen fandtes Brystpanel, gibset Loft — og der var en Alkove. Op til var der Køkken med aaben Skorsten. Denne Beboelsesdel af Huset afskares fra den øvrige ved en „durk Kiørsel" (Gennemkørsel) med 2 halve Porte, — og saa fulgte en Stald til 8 Heste, Kostald, endnu et Køkken med aaben Skorsten og et lille Kammer ved Siden af *Bryggerset*. Alt i alt en righoldig Sidebygning!

Et saadant Krobryggers var ingenlunde noget helt Smaatteri. Kedlen var til 3 Tdr. Øl, men saa var der to store Egekar, et paa 30 og et paa 16 Tdr., og en Mængde mindre Kar og andet Tilbehør.

Paa Nordsiden af Kroen var Rejsestalden — af Mur og Bindingsværk og teglhængt — og derved et lille Hus af dem, hvortil man senere brugte Nøgle med Hummerklo; det var 2 Fag langt og 1 dybt, af Mur og Bindingsværk og teglhængt, sikkert et af de fineste i sin Art i Sognet!

Gaarden var indhegnet med 24 Fag *Mur* og Bindingsværk! Og Posten var finere, end man plejede at se dem i Krogaardene. Hele Ejendommen vurderedes til 5730 Rdlr.

— D. 23. Marts 1781 fik *Johan Georg Otte* Bevilling paa Kroen, og 10. Januar 1787 gik den over til *Peder Andersen Lund*. Nu maatte der kun brygges Øl for 10 Rdlr.-Afgiften, absolut ikke brændes Brændevin.

Lund udvidede Kroens Jordtilliggende med 12½ Tdr. Land,

som han købte, da Hovmarken i Aaret 1800 blev udstykket. I Englændertiden 1807 og Krigsaarene derefter havde Kromanden vanskelige Tider, men han kom godt over dem ved at forpagte Kroen bort i de drøjeste Aar. Et halvt Aars Tid (1811) styredes den af *Peter Knudsen,* fra 1811—1813 af *Peder Pedersen Lund* og derefter tre Aar af *Georg Jacobsen.* Ved Udgangen af 1816 overtog Peder Andersen Lund igen Kroen, og der maatte nu betales 20 Rdlr. aarligt i Afgift. Et Aar var den bortforpagtet til en Mand med det klingende Navn *Olaus Rosseau.* Ejeren lod 10. November 1823 Bevillingen gaa over til *Peder Andersen,* og Peder Andersen Lund bosatte sig i København, hvor han døde 1826, 86 Aar gammel. Kroens Værdi ansattes paa den Tid til 6000 Rdlr.

Peder Andersen døde 1832 og hans Efterfølger *Rasmus Andersen* 1838, kun 33 Aar gammel. Et Par Aar efter gled den ud af Slægtens Eje, — og *Skomagermester Peter Jagt Mathiesen* fik den fra 1842. Stadig maatte der ikke brændes Brændevin. D. 26. Oktober 1844 blev Jægersborg Kro overtaget af *August Frederik Schlütter,* der havde været Traktør i Lundehuset, men heller ikke han fik Udbytte af den, og han solgte den d. 8. Juni 1850 til en jævn Mand, *Rasmus Nielsen Skougaard,* der havde tjent en Del som Fjerhandler i København. Skougaard fik Kroen paa den Betingelse, at hvis Landevejen ved Kroen blev flyttet eller omlagt, skulde Kroen nedlægges uden Skadeserstatning.

D. 11. Marts 1854 brændte det i Kroen, og Ilden viste sig at være paasat af en Tjenestekarl fra Vangede. D. 14. Juni samme Aar fik saa Skougaard Lov til at drive Høker- og Urtekramhandel tillige med Værtshus- og Kro-Holdet, dog stadig kun mod den 20 Rdlr.s Aarsafgift som tidligere.

Han solgte 10. Februar 1854 Jægersborg Kro til *Høker Tønders Larsen* fra Ordrup, og han havde den omtrent til sin Død 1876, men han havde ogsaa noget at tage vare. Foruden at passe Gæstgiveriet og Kroholdet solgte han sit hjemmebryggede Øl, *Mælk,* Fløde, Smør, *Kød,* Flæsk, *Fisk,* Ost, Æg; Salt, Brændeolie, Lys, Svovlstikker, Brænde, Tørv, *Træsko,* Tjære, Sæbe, Koste, Sirup, Sukker, Kaffe, Cicorie, The — og *Tobak.*

ORDRUP KRO.

Ordrup var længe et saare uanseligt Sted — kun med 4 Gaarde, eller rettere 8 Halvgaarde, — og det synes, at den lille By har været uden Kro en Aarrække. Ved Udskiftningen kom Egnen op. Ordrup var (1764) den første af Byerne, som udskiftedes, og da Bernstorffvejen var anlagt, blev der bygget adskillige Lyststeder, og mange Københavnere tog ad den ny Vej til Skoven. Der var paa den Tid et ubetydeligt Værtshus, men d. 2. Februar 1768 blev der givet Bevilling til en „virkelig" Kro, og Bevillingshaveren *Jens Bruun Larsen* blev Stamfader til et helt lille Dynasti. Afgiften var 10 Rdlr. aarlig. Der maatte brygges Øl til Stedets Behov, men ikke brændes Brændevin, og der maatte ikke „skjænkes for den egentlige Landalmue", Bønder og andre Folk fra Egnen, men kun for Tilrejsende! Denne for Bønderne ret beskæmmende Klausul blev dog senere ophævet.

Efter et mangeaarigt Virke trak Jens Bruun Larsen sig tilbage og overlod Kroen til Sønnen *Lars Jensen Bruun,* som fik Bevilling paa den d. 19. Februar 1794. Den gamle Jens Kromand døde d. 7. Juni 1800.

I Sønnens Tid forefaldt to store Begivenheder: Den store Brand i Ordrup 1798 og de engelske Troppers Ophold i Egnen 1807. Her i Tidsskriftet er tidligere fortalt om Lazarettet, hvor c. 50 syge eller saarede engelske Soldater fandt Pleje.

Bruuns Enke *Johanne Andersdatter* overtog Kroen og fik den gamle Bevilling bekræftet 29. Juli 1812. En Tid lang sad hun i ret smaa Kaar, men ved Sparsommelighed og Paapasselighed bedredes Vilkaarene. Samtidig voksede Ordrup i Folketal. Der blev bygget mange Lyststeder, Haandværkernes Købeevne steg, og Søndagsbesøget fra Hovedstaden voksede. D. 3. Juni 1830 gik Bevillingen over paa Sønnen *Lars Bruun,* der var opdraget til Sparsommelighed og nu forstod at udnytte de bedrede Forhold. Han købte Lindegaarden, og han blev Sogneforstander. Lars Bruun døde som en meget anset Mand 4. April 1844, kun 48 Aar gammel.

Enken, *Karen Bruun,* drev Kroen videre en Aarrække. Afgiften til den kgl. Kasse var 1843 sat op til 20 Rdlr. aarlig, men det betød nu kun lidt. Hun fik Bevillingen bekræftet 1849, men forpagtede senere Kroen ud.

Det er — som nævnt — ikke Hensigten i denne Artikel at fortælle om Kroerne helt op til vor Tid. Der skal blot tilføjes, at Ordrup Kro i Forpagteren *Tønders Larsens* Tid 3. Oktober 1853 fik Bevilling til at drive Hørkramhandel tillige. I 1861 delte Karen Bruun Kroen og lejede den ene Del ud til *Marie Zoffmann* til „Restauration og finere Beværtning", den anden Del til *Andreas L. Fischer* til „det simplere Gæstgiveri" Halvandet Aar efter kom de i Tanker om at faa Bevillingsspørgsmaalet i Orden. Dette skete først 8. Oktober 1862.

Overgangen fra Kro til *Hotel* var vanskelig, men nødvendig, og Værterne maatte prøve, næsten famle sig frem for at faa de gamle uholdbare Forhold afløst af ny og bedre. Høkerhandelen i Kroerne førte som bekendt ikke til noget og blev opgivet. Hotelvirksomhed i tip-top-Stil blev heller ikke Redningsplanken. Den endelige Redning for alle Sognets Kroer blev den delvise Modernisering: Hotellet (Gæstgiveriet) med Bibeholdelse af Kælderstuen og med Tilføjelse af Forsamlingslokaler, Danselokaler, Garager og alt andet, Tiden og Stedet fordrede og formaaede.

Sognets Forlystelsessteder og Traktørsteder fortjener et særligt Afsnit. Over Stalden, Gyldenlund, Teltene i Charlottenlund, Bellevue, Skovfogedhuset, Klampenborg, Grøndalshuset, Lundehuset, Slukefter o. s. v. har haft *deres* Betydning for Sognet. De bør skildres af en mere livlig Pen end min, der blot har haft til Opgave at optegne Resultaterne af Arkivundersøgelserne om Gjentofte Sogns gamle Kroer.

Meddelelser fra Historisk-topografisk Selskab for Gjentofte Kommune udkommer i tvangfrie Hefter og sendes til Selskabets Medlemmer. Naar et Bind er afsluttet, vil Titelblad og Registre følge